

шої країни, простежується також нерівномірність занесення сортів різних видів міскантуса до національних списків, реєстрів інших країн, але переважає над кількісним асортиментом в Україні. Таким чином, за останні п'ять років до національного списку Європейського союзу було занесено 15 сортів міскантуса, що на 60% більше ніж в Україні.

Отже, узагальнюючи отримані нами результати можна зробити такі висновки: серед вивчених

методів розмноження видів роду міскантус, найефективнішим методом є розмноження саджанців з культури *in vitro*, який дозволяє отримати оздоровлений матеріал впродовж року та підвищити коефіцієнт розмноження у 20–40 разів; асортимент міскантуса для комерційного виробництва в Україні нараховує дев'ять сортів, що значно поступається асортименту в країнах Європейського союзу та інших країнах світу.

УДК 631.527:582.998.16]-057.4

Чувікіна Н. В. кандидат історичних наук, старший науковий співробітник
Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України
E-mail: Natachko@ukr.net

СЕЛЕКЦІЯ ЖОРЖИН У НАЦІОНАЛЬНОМУ БОТАНІЧНОМУ САДУ ІМЕНІ М. М. ГРИШКА НАН УКРАЇНИ (ДО 120-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ФЕДОРА СТЕПАНОВИЧА ДУДИКА (1903–1960) ТА 85-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ МИКОЛИ ПЕТРОВИЧА ЯЩЕНКА (1938–1998)

Селекційна робота з жоржинами у Центральному республіканському ботанічному саду АН УРСР (ЦРБС, нині – Національний ботанічний сад імені М. М. Гришка НАН України, НБС) розпочалася на початку 1950-х рр.

У музеї історії НБС імені М. М. Гришка НАН України зберігаються унікальні матеріали про створення колекцій рослин та про перших селекціонерів жоржин ботанічного саду. Це матеріали, надані родиною Федора Степановича Дудика, який вперше у ботанічному саду започаткував селекційну роботу з жоржинами та документи з особистого архіву видатного квітникаря та селекціонера Миколи Петровича Ященка. Чимало матеріалів (плани створення колекцій рослин, наукові звіти, авторські свідоцтва) зберігаються у науковому архіві ботанічного саду.

Учень академіка, директора та фактично будівничого ЦРБС Миколи Миколайовича Гришка Ф. С. Дудик працював у ботанічному саду з 1946 р. до раптової смерті у квітні 1960 р. Федір Степанович разом з іншими співробітниками відділу квітничково-декоративних рослин займався створенням колекцій відділу, але особливо захопився жоржинами. В червні 1954 р. він успішно захистив кандидатську дисертацію на тему: «Біологічні особливості, шляхи покращення та використання жоржин». Виведені ним сорти жоржин щорічно демонструвалися у павільйоні квітникарства Всесоюзної виставки досягнень народного господарства. За сорти, репрезентовані там, Федір Степанович був нагороджений медалями та дипломами. Не обходились без жоржин селекціонера Ф. С. Дудика і традиційні київські виставки квітів. Активно працював він і над поповненням колекцій жоржин Ботанічного саду. Так, у 1958 р. ця колекція налічувала 174 сорти іноземної селекції, 67 сортів вітчизняної селекції та 35 зразків без назв.

За своє, на жаль, недовге життя Федір Степанович встиг зробити дуже багато. Кількість виведених ним сортів жоржин дорівнює понад шість десятків, але він не встиг оформити на них авторські свідоцтва, і, лише у 1967 р., вже після його смерті, Ботанічний сад отримав авторське свідоцтво лише на один його сорт – 'Альонушка' з ніжними, бузково-рожевими квітками. Інші сорти залишилися, на жаль, без документів, хоча неодноразово були відзначені на різних виставках. Сорт 'Марійка' з ніжно-рожевими квітками був відзначений дипломом першого ступеня на Міжнародній виставці в Ерфурті.

Велика робота проведена Федором Степановичем із впровадження нових сортів квітів, виведених науковцями Ботанічного саду, в зелене будівництво. У 1959 р. Ф. С. Дудик отримав звання старшого наукового співробітника. Того ж року вийшла з друку його монографія «Культура жоржини».

Роботу Ф. С. Дудика з жоржинами продовжив М. П. Ященко. Він працював у відділі квітничково-декоративних рослин ботанічного саду з 1960 р. по 1978 р. та з 1982 р. по 1998 р. (до кінця життя). Прийшовши до нашого саду молодим фахівцем, Микола Петрович розпочав вивчати жоржину саду (*Dahlia x cultorum*), так як це було необхідно для виконання дисертаційної роботи, що була успішно захищена в 1970 р. Микола Петрович займався не лише жоржинами, коло його наукових інтересів було надзвичайно широке, але саме у роботі з жоржинами він досяг найбільших успіхів, і, мабуть, саме жоржина була його найулюбленішим об'єктом досліджень. З 1973 р. М. П. Ященко був куратором групи багаторічних квітничкових рослин ботанічного саду. З 1983 р. по 1985 р. завідував лабораторією генетики і інтенсивної селекції квітничкових рослин відділу квітничково-декора-

тивних рослин нашого ботанічного саду. Він вивчав біологічну продуктивність сортів жоржини, особливості реакції жоржин на зміну рівня їх забезпеченості елементами мінерального живлення, опрацював новий метод селекції жоржин, оснований на близькоспорідненому перезапиленні з використанням маркерних ознак, розробив концепцію біоморфологічного потенціалу і деякі генетико-селекційні аспекти інтродукції, окремі теоретико-прикладні аспекти збереження генофонду квітничково-декоративних рослин.

М. П. Яценко є автором 24 сортів жоржин, на більшість з яких авторські свідоцтва були отримані вже після його смерті ('Астероїд', зареєстрований у 1991 р., 'Бабин Яр' – 1999 р., 'Вічний Вогонь' – 1978 р., 'Веселі терни' – 1988 р., 'Валерія' – 2002 р., 'Вечірні дзвони' – 2000 р., 'Видубицькі куполи' – 2000 р., 'Журавушка' – 1981 р., 'Залп Аврори' – 1984 р., 'Золоті ворота' – 1999 р., 'Київ вечірній' – 1999 р., 'Лунохід' – 1994 р., 'Луганчанка' – 2000 р., 'Ламбада' – 1999 р., 'Ніна' – 1999 р., 'Осінь в Софіївці' – 2000 р., 'Осіннє золото' – 2001 р., 'Рудана' – 1996 р., 'Серце Данко' – 1981 р., 'Сполох' – 1996 р., 'Смуглянка' – 1998 р., 'Свічадо' – 2002 р., 'Споку-

са' – 2002 р., 'Флагман революції' – 1994 р.). Його сорти були нагороджені дипломами та медалями міжнародних виставок (НДР, ЧСРСР, Японії). Надзвичайно популярним був виведений ним перший у світі сорт махрових пурпуроволистих червоноколірних жоржин 'Вічний Вогонь'. У 1987 р. цей сорт здобув найвищу нагороду – Велику золоту медаль на престижній всесвітній виставці квітів Dahlia-87 в Ерфурті (Німеччина) та у 1990 р. – бронзову медаль на міжнародній виставці в Осаці (Японія).

Величезну увагу Микола Петрович приділяв впровадженню своїх сортів у зелене будівництво. У його архіві зберігаються десятки кольорових світлин і слайдів 1980-х рр., з клумбами та рабатками жоржин його селекції на вулицях та площах Києва та інших міст України.

М. П. Яценко працював над докторською дисертацією за темою «Біологія розмноження і особливості формоутворення у жоржин», але не встиг її закінчити у зв'язку з важкою хворобою.

Нині у НБС імені М. М. Гришка НАН України зібрана унікальна колекція жоржин, яка була започаткована видатними квітникарями та селекціонерами Ф. С. Дудиком та М. П. Яценком.

УДК 634.232.631.526.32

Шкіндер-Барміна А. М. к.с.-г.н., старший науковий співробітник сектору селекції та сортовивчення Мелітопольська дослідна станція садівництва імені М. Ф. Сидоренка ІС НААН України
E-mail: annaskinder198@gmail.com

СЕЛЕКЦІЙНА РОБОТА З ВИШНЕЮ В МЕЛІТОПОЛЬСЬКІЙ ДОСЛІДНІЙ СТАНЦІЇ САДІВНИЦТВА ІМЕНІ М. Ф. СИДОРЕНКА ІС НААН УКРАЇНИ

Вишня здавна є традиційною плодовою культурою в Україні. Попри те, що вона не відноситься до таких високорентабельних культур, як яблуна, черешня чи персик, практично в кожному присадибному господарстві знаходиться місце для 1–2 дерев вишні і за даними Держкомстат України близько 80% вирощених плодів вишні належить господарствам населення, якщо садівники-аматори можуть віддавати перевагу старим перевіреним сортам типу 'Чорнокорка', 'Шпанка', 'Жуковська', 'Любська', то промислові насадження потребують нових сортів, що будуть більш рентабельними у виробництві та конкурентноздатними на ринку збуту. Сортооновлення можливе шляхом створення нових сортів та постійного вивчення існуючих з подальшим виділенням найбільш перспективних для виробництва. Саме така робота проводиться майже сторіччя в Мелітопольській дослідній станції імені М. Ф. Сидоренка ІС НААН України.

Мелітопольська дослідна станція основана у 1927 році й розташована на Півдні Степу України, Запорізька область, місто Мелітополь. Клімат регіону континентальний і характеризується великою кількістю тепла на фоні невеликої кількості опадів (сума за рік 350–450 мм), сухістю повітря й інтенсивним випаровуванням вологи влітку.

Першими роботами з культурою вишня на Мелітопольському опорному пункті Млівської дослідної станції садівництва стало вивчення самоплідності та добір сортів запилювачів у 1930–32 рр. С. П. Кедриним, а у 1933–34 рр. – М. Т. Оратовським. У подальшій роботі з 1933 по 1965 рр. М. Т. Оратовським був створений та вивчений гібридний фонд, з якого було виділено та передано на держсортовипробування два сорти вишні – 'Мелітопольську ранню' (сіянець сорту 'Тріот остгеймський' від вільного запилення) та 'Мелітопольську десертну' (сіянець дюка 'Гортензія' від вільного запилення), з яких останній сорт був зареєстрований з 1954 р.

Робота по селекції вишні була продовжена з 1966 р. М. І. Туровцевим та В. О. Туровцевою. Для створення вишні і дюків використовувались різні способи та методи, а саме: міжсортова та міжвидова гібридизація, хімічний та радіаційний мутагенез, цитогенетичний метод підбору вихідних форм, мейотична поліплоїдія, біофізичний метод фракціонування пилку, вибраковка сіянців за рівнем плоідності та інші. Методика дозволяє у вісім разів збільшити результативність селекційної роботи при створенні вишне-дюків у порівнянні з традиційним методом створення сортів та в 5–10 разів зменшити об'єм гібридизації, отри-